

موسیقی، همچون سایر هنرها ریشه در باورهای انسان امروزی دارد؛ به گونه‌ای که همیشه به عنوان موضوعی قابل تأمل در میان اندیشمندان و نظریه پردازان گذشته و حال قرار گرفته است. مطالعه و بررسی تاریخ هنر این نکته را نشان می‌دهد که به چه نحوی مفاهیم موسیقی با جسم و روح انسان درآمیخته است. بشر در ابتدا با به کارگیری از ابزارهایی کاملاً بدوی و برگرفته شده از طبیعت شامل: چوب، سنگ، استخوان‌های به جامانده از حیوانات و... در صدد تولید اصواتی بود که از ضربه زدن آنها به یکدیگر ایجاد می‌شده؛ در واقع صوت حاصل از این اجسام، همان مفهوم "ضرب" امروزی است. موضوعی که شالوده اصلی موسیقی ضربی را تشکیل می‌دهد و ریتم همچون سواری بر مرکب آن به تاخت و تاز می‌پردازد.

به تدریج "ضرب" توسط برهم زدن دست‌ها و همراه شدن حرکات موزون بدن در کنار سازهایی که ریتم اجرا می‌کردند، در مراسم آیینی و دینی به شکل ملموس‌تری به ایفای نقش پرداختند. مراسمی که هنوز عده‌ای معتقد به برگزاری آنها هستند و اجرای ریتم نقش عمده‌ای را دارا است. ریتم‌های اینگونه مراسم معمولاً ساده و قابل درک برای همگان است.

در گذشته به دلیل عدم آگاهی با اصول نت نگاری و به منظور ثبت در ذهن، اسامی مختلفی که عبارتند از: حی الله، باسانوا، سامیا و... برای ریتم‌ها در نظر گرفته شده بود که در قالبی خاص اجرا می‌شوند. اما امروز، ریتم شناسی از مباحث مهم تئوری موسیقی محسوب می‌شود که نیازمند سالها ممارست و تلاش بی وقفه برای ساخت و درک ظرایف و پیچیدگی‌های ارکان مختلف تشکیل دهنده ریتم است.

هدف از این مقدمه، شناختی مختصر در مورد قدمت ضرب و ریتم و در نتیجه اهمیت اجرای آن توسط سازهای ضربی است به گونه‌ای که ذهن انسان امروزی نیز پیوندی ناگسستنی با آنها دارد. به بیانی ساده‌تر، اگرچه سازهای ضربی ریشه در تاریخ دارند اما جایگاه آنها همچون گذشته به قوت خود باقی مانده است. از جمله سازهای ضربی می‌توان به تمبک یا پیشینه‌ای بسیار کهن اشاره کرد.

آموزش مقوله‌ای است که سبب بقاء و رشد علوم مختلف می‌شود. روش‌های بسیاری در زمینه تمبک نوازی مرسوم است که هر یک با هدفی واحد در فرم و محتوایی متفاوت باعث رشد و شکوفایی استعدادها و خلق تکنیک‌های بی‌شماری شده است.

در این کتاب سعی شده که آموزش ریتم در اوزان مختلف برخلاف روش قیاسی که وا گرفته شده از غرب است با نگاهی کاملاً متفاوت به آن پرداخته شود و به جرات می توان گفت که روش پیشنهادی نه تنها جدید نیست که ریشه در آموزش عملی و اصیل موسیقی ایران دارد. روشی که پیشینیان در ابتدای آموزش، ضربها را به نقرات- کوچکترین واحد محاسبه تقسیم می کردند و از محاسبه نقرات به دیرندهای طولانی تر و در نتیجه ساخت ریتم در اوزان مختلف منجر می شده است.

امیرحسین طریقت

فروردین ۱۳۹۷

خطوط حامل (Staff):

به خطوط موازی که نت‌ها در بین و یا بر روی آنها نوشته می‌شوند، خطوط حامل می‌گوییم. خطوط حامل از پائین شمرده می‌شوند. این خطوط به وسیله کلیدی (clef) که در ابتدای آن قرار می‌گیرد مفهوم پیدا می‌کنند. در سازهای ملودیک از کلیدهای مختلف همچون: کلید سل C ، کلید فا F ، کلید دو D و در سازهای ضربی از C کلید خنثی استفاده می‌شود. تفاوت یک صدای ممتد و طولانی با یک صدای کوتاه را از نظر زمان "دیرند" یا "ارزش زمانی نت" و یا "کشش نت" می‌گویند.

اگر تمام ضرب‌ها و علاماتی را که برای نشان دادن آنها گفته شد به دقت مطالعه و مقایسه کنیم نتایج زیر را به دست خواهیم آورد:

الف) یک گرد دو برابر یک سفید است یعنی دو سفید تشکیل یک گرد را می‌دهند.

ب) یک سفید دو برابر یک سیاه است. در نتیجه یک گرد چهار برابر یک سیاه، یعنی چهار سیاه مساوی یک گرد و دو سیاه مساوی یک سفید است.

ج) یک سیاه دو برابر یک چنگ است. در نتیجه دو چنگ مساوی یک سیاه و چهار چنگ مساوی یک سفید و هشت چنگ مساوی یک گرد است.

د) یک چنگ، دو برابر یک دولاچنگ است. در نتیجه دو دولاچنگ، مساوی یک چنگ، و چهار دولاچنگ، مساوی یک سیاه، و هشت دولاچنگ، مساوی یک سفید، و شانزده دولاچنگ، برابر یک گرد است. به همین ترتیب در مورد سه‌لاچنگ که نصف دولاچنگ است می‌توان حساب نمود.

ضرب (Beat):

ضرب عبارت است از واحدهای مساوی زمانی که نوازنده، یک قطعه را در قالب این واحدها اجرا کرده و رهبر ارکستر با حرکات دست این واحدها را مشخص کرده و شتونده با حرکات موزون اعضای بدن با آنها همراهی می‌کند. ضربها موجد پس زمینه‌ای می‌شوند که نت‌های موسیقی با کشش‌های گوناگون بر آن مستقر می‌شوند. این ضربها گاه آشکار و ملموس شنیده می‌شوند و گاه پنهان و ناملموس احساس می‌شوند

وزن (Meter):

وزن عبارت است از سازمان دهی ضربها در قالب گروه‌های منظم. در یک نغمه یا ملودی، برخی ضربه‌ها قوی‌تر و موکدتر و برخی ضعیف‌تر اجرا می‌شوند. این الگوی تکراری، از یک ضرب قوی و یک یا چند ضرب ضعیف را وزن گویند.

ریتم (Rhythm):

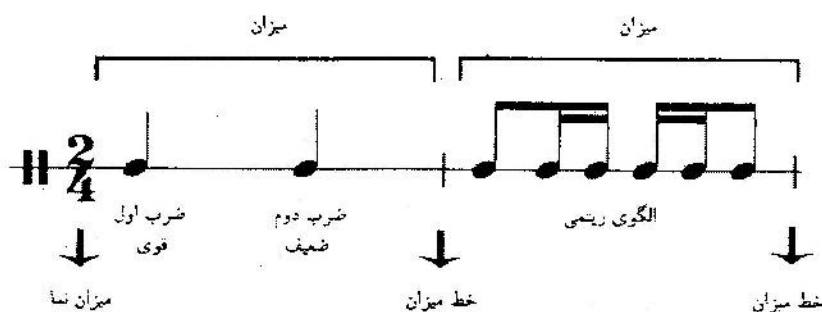
ریتم عبارت است از ترتیب ویژه‌ای از توالی کشش‌های زمانی نت‌ها و سکوت‌ها در یک قطعه موسیقی. در واقع ریتم همان ترکیب کشش‌های مختلف نت‌ها و سکوت‌ها در یک قطعه‌ی موسیقی است

میزان (Measure) (Bar):

عبارت است از یک دوره کامل از الگوهای ریتمی خاص. این الگوها از تعداد ثابتی از ضربها تشکیل می‌شوند که به طور طبیعی ضرب آغازین یا پایین آن قوی و موکد است. ضربها با دو خط عمود بر حامل به نام خط میزان (Bar line) از یکدیگر جدا می‌شوند.

نشانه وزن، میزان نما (Meter Signature, Time signature):

میزان‌ها را به صورت دو عدد روی هم به نام میزان نما مشخص می‌کنند. تلفظ آنها به صورت (دو-چهار) (شش-هشت) می‌باشد.

نقطه:

هرگاه نقطه‌ای سمت راست نت یا سکوتی قرار گیرد، ارزش زمانی آن نت یا سکوت یک و نیم برابر می‌شود.

خط قائمی که به نت‌های سفید و سیاه و... متصل شده، دسته یا دنباله (Stem) نت نام دارد.

خطوط منحنی قلاب ماندی که در نت‌های چنگ، دولا چنگ، سه‌لا چنگ و... به دسته آنها اضافه شده پرچم (Flag) نام دارد.

هنگامی که بخواهیم چنگ‌ها، دولا چنگ‌ها، سه‌لا چنگ‌ها و... را به هم وصل کنیم پرچم آنها به وسیله خطوط افقی یا مایل به نام شاهین (Beam) به هم متصل می‌شود.

